

Ambrus István - Kóhalmi László (szerk.)

Mészáros
emlékére Ádám

MÉSZÁROS ÁDÁM EMLÉKÉRE

KIADÓ

A Magyar Jog- és Államtudományi Társaság megbízása alapján a

Publicitas Art Média Kft.

1021 Budapest, Tárogató út. 26.

www.publicitasart.hu

Felelős vezető: Nagy Ibolya

SZERKESZTŐK

Ambrus István

Kóhalmi László

SZÖVEGGONDOZÓ

Gircz Anna

ISBN: 978-615-81086-2-1

© Magyar Jog- és Államtudományi Társaság, 2022

© Publicitas Art Média Kft., 2022

© A szerzők és a szerkesztők, 2022

Budapest, 2022

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
Mészáros Ádám <i>életútja</i>	7
	
AMBRUS ISTVÁN	
Elkövetők és folytatólagosság	11
ANTAL SZILVIA – SZABÓ IMRE	
Dezinformáció és rágalmazás	21
BARTKÓ RÓBERT	
Veszélyhelyzetben a bűncselekmény-fogalom?	33
DEÁK ZOLTÁN	
Az egyedi azonosító jel jogellenes eltávolítása mint a bűncselekmény tényállásszerű megvalósulásának feltétele?	41
DERES PETRONELLA	
A vagyonvisszaszerzés elméleti alapjai	49
FINSZTER GÉZA	
A materiális jogellenesség és a megbízhatósági vizsgálatok büntetőjogi következményei	57
GÁL ANDOR	
A jogos önvédelem alapjogának hatóköréről	67
GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ	
A visszaélés minősített adattal szabályozásának egyes gyakorlati kérdései	75
GELLÉR BALÁZS JÓZSEF	
A mentelmi jog felfüggesztése nélkül országgyűlési képviselővel szemben a nyomozás során alkalmazott leplezett eszközök jogszerűsége a büntetőeljárásban való felhasználhatóság szempontjából	85
HOLLÁN MIKLÓS	
A tettesség és részesség hasonlóságai és különbségei a szándékos pénzmosás új tényállásai kapcsán	101
KÁRMÁN GABRIELLA – KISS ANNA – MÉSZÁROS ÁDÁM	
Igazság és igazságosság a büntetőjog-tudományban. Az anyagi jog és a bizonyítási jog értékhordozó elvei és aktuális kérdései	113
KARSAI KRISZTINA	
A szellemi alkotások büntetőjogi védelmének egyik anomáliája – a vagyoni hátrány megállapításának abszurditása az iparjogvédelmi jogok megsértése tényállása körében	131
KONDOROSI ANDRÁS	
A gazdasági bűncselekmények büntethetőségi akadályai és egyéb dogmatikai különbségei	141
KÓHALMI LÁSZLÓ	
Egy korrupciós kutatás margójára	155

KULCSÁR GABRIELLA	
Az iskolai erőszak jelensége kriminológiai szemszögből	165
MEZEI KITTI	
A pénzmosás és a pénzügyi műveletek a gyakorlatban	175
MOLNÁR ERZSÉBET	
A büntetőeljárás megindulására és a megvádolt elítélésére kiterjedő tettesi tudattartalom a hamis vád tényállásában	187
NAGY ZOLTÁN ANDRÁS	
A 3D nyomtatás várható társadalmi hatásai és jogi környezete Magyarországon	199
POCSAI EDIT	
A jogos védelem újabb gyakorlata Hajdú-Bihar megyében	207
SZABÓ JUDIT	
Néhány gondolat a személyiségzavarok büntetőjogi értékeléséről	215
TILKI KATALIN – MÉSZÁROS ÁDÁM	
Közlekedés és természetvédelem – töredék egy elkezdett kutatásból	225
TÓTH DÁVID	
Az ártatlanság vélelméről szóló irányelv implementálása az Európai Unióban	233
TÓTH J. ZOLTÁN	
Halálbüntetés nélkül Magyarországon. Az elrettentő hatás kérdése a hazai statisztikai adatok fényében (1975–2021)	245
TÓTH MIHÁLY	
A jogi személyek és a büntetőjog – egy befejezetlen kísérlet	259
✧	
<i>Mészáros Ádám publikációs jegyzéke (2001–2020)</i>	<i>273</i>

A büntetőeljárás megindulására és a megvádolt elítélésére kiterjedő tettesi tudattartalom a hamis vád tényállásában

MOLNÁR ERZSÉBET*

Mészáros Ádám kutatásai fókuszában tipikusan a büntetőjog általános részének egyes dogmatikai kérdései álltak. Széles körű kutatási eredményeit 2020-ban megjelent monográfiájában szintetizálta.¹ E kötetben, valamint a 2019-ben az *Ügyészek Lapjában* megjelent kétrészes tanulmányában² foglalkozik a büntető anyagi jogi dogmatika egyik legérdekesebb, legvitathatóbb, ugyanakkor kutatási szempontból méltatlanul elhanyagolt kérdésével: a büntető anyagi jogban megjelenő objektív büntethetőségi feltételekkel.

Kutatási érdeklődésünk e tekintetben metszi egymást. 2020-ban jelent meg az objektív büntethetőségi feltételek általános dogmatikai kérdéseivel foglalkozó tanulmányom,³ amelyet Mészáros Ádám hivatkozik is monográfiájában. Sajnos immáron nem adatik meg, hogy e téma tekintetében további szakmai diskurzust folytassunk a magyar jogtudomány folyóiratainak hasábjain. Mészáros Ádám egyike azon kevés honi szerzőknek, akik a hamis vád minősítő körülményeinek dogmatikai karakterisztikáját, illetve az azzal kapcsolatos, az objektív büntethetőségi feltételek kérdésével szorosan összefüggő problematikát vizsgálta. Elemzésére történő reflektálással, valamint az általa is feltett kutatási kérdések továbbgondolásával szeretnék tisztelni emléke és munkássága előtt.

Bevezetés

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények fejezetcím alatt (XXVI.) szabályozza a hamis vád bűncselekményét (268–270. §). A hamis vádat az követi el, aki „mást bűncselekmény elkövetésével hamisan vádol” [268. § (1) bekezdés a) pont], avagy „más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására” [268. § (1) bekezdés b) pont].

* Adjunktus, SZTE-ÁJTK Bűnügyi Tudományok Intézete.

¹ Mészáros Ádám: *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései. A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban*. OKRI, Budapest, 2020.

² Mészáros Ádám: A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel. 1. rész. *Ügyészek Lapja* 2019/2., 5–21. o.; Mészáros Ádám: A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel. 2. rész. *Ügyészek Lapja*, 2019/3., 5–21. o.

³ Molnár Erzsébet: Objektív büntethetőségi feltételek a büntetőjogban. *Magyar Jog*, 2020/4., 235–242. o.

A bűncselekmény súlyosabban minősül akkor, ha a(z)

- hamis vád alapján az érintett ellen büntetőeljárás indul [Btk. 268. § (2) bekezdés];
- hamis vád alapján a vádlottat elítélik [Btk. 268. § (3) bekezdés a) pont];
- hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, amelynek elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti [Btk. 268. § (3) bekezdés b) pont];
- életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményre vonatkozó hamis vád alapján a vádlottat elítélik [Btk. 268. § (4) bekezdés].

Jelen tanulmányban arra a kérdésre keresem a választ, vajon milyen dogmatikai karakterrel bírnak a hamis vád minősítő körülményeiként megfogalmazott tényállási elemek. Objektív tényállási elemekről van szó, azaz azoknak a terhelt terhére írása tettesi tudat általi átfogottságot feltételez? Avagy e minősítő körülmények objektív büntethetőségi feltételek, azaz olyan tényállási elemek, amelyek a tettesi tudattartalom fennállásától függetlenül, azok objektív megvalósulására tekintettel a terhelt terhére írhatók?

A tanulmánynak nem célja a hamis vád tényállásának elemzése, arra csak annyiban kerül sor, amennyiben a feltett kérdések megválaszolása céljából szükséges.

A hamis vád minősítő körülményt képező tényállási elemeinek definiálása a hazai szakirodalomban

Ahogy monográfiájában Mészáros Ádám is megfogalmazza, a vizsgált tényállási elemekkel kapcsolatos szakirodalmi álláspontok heterogén képet mutatnak.⁴ Van olyan álláspont, amely kifejezetten objektív büntethetőségi feltételként definiálja e minősítő körülményeket. Van olyan szakirodalmi álláspont is, amely eredménynek tartja azokat, így a Btk. 9. §-át azokra alkalmazhatónak tekinti. Van továbbá olyan szerző is, aki kifejezetten megköveteli a szándékoságot ezek vonatkozásában is.

Jól szemlélteti a vizsgált kérdés tekintetében megjelenő szakirodalmi disszonanciát az is, hogy Maráz Vilmosné a szegedi büntetőjogi iskola 1999-ben kiadott különös részi tankönyvében kifejezetten azt mondja, hogy a hamis vád minősítő körülményei eredmények,⁵ amíg e tankönyv 2009-es kiadásában a szerző már a tényállási elemek objektív büntethetőségi mivolta mellett foglal állást.⁶

⁴ Mészáros (2020): i. m. 88. o.

⁵ Maráz Vilmosné: Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Nagy Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*. Korona, Budapest, 1999, 361. o.

⁶ Maráz Vilmosné: Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Nagy Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*. HVG-ORAC, Budapest, 2009, 334. o.

A minősítő körülmények mint eredmények

A hamis vád alapesete kétségkívül immateriális bűncselekmény.⁷ Tokaji Géza általános részi tankönyvében *expressis verbis* kimondja, hogy a vizsgált tényállási elemek minősítő körülményt képező eredmények.⁸ Ahogyan említettem, a minősítő körülményeket eredménynek tekinti Marázné is, az 1999-es szegedi tankönyvben.⁹ Eredménynek tekinti a tényállási elemeket továbbá Karsai Krisztina,¹⁰ valamint Hollán Miklós és Kis Norbert is.¹¹ Szintén a minősített tényállás materiális volta mellett foglal állást Mezőlaki Erik, amikor kimondja, hogy „a Btk. 268. § (3) bekezdés b) pontja szerinti eset kivételével¹² a minősítő körülményekre mint a cselekmény eredményeire az elkövetőnek legalább a gondatlansága kell, hogy kiterjedjen”.¹³

Földvári József kifejezetten megfogalmazza, hogy a hamis vád (alapeseti) tényállása nem tartalmaz eredményt, azaz „nincs szükség arra, hogy a megvádolt személy ellen eljárást indítsanak vagy folytassanak”.¹⁴ A *contrario*, hogyha a tényállás elvárná azt, hogy eljárás induljon a megvádolt személy ellen, akkor az Földvári álláspontja szerint eredménybűncselekmény lenne. A szerző egyértelműen veszélyeztetési bűncselekményként definiálja a hamis vádat.¹⁵ Ez alatt dogmatikailag absztrakt veszélyeztetési bűncselekményt kell érteni, tekintettel arra, hogy ez az immateriális veszélyeztetési bűncselekmény dogmatikai kategóriája. A minősített esetek vonatkozásában annyit mond, hogy e körülmények a hamis vád *következményei*.¹⁶ A következmény-terminus dogmatikailag nem azonos az eredmény-fogalommal. Így e megfogalmazás logikusan arra a megállapításra kellene hogy vezessen, miszerint a szerző a minősítő

⁷ Földvári József: *Az igazságszolgáltatás elleni büntettek*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965, 122. o.; vö. Angyal Pál: *Pénzhamisítás. Hamis tanúzás és hamis eskü. Hamis vád*. Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1940, 257. o.

⁸ Tokaji Géza: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984, 143. o.; vö. László Jenő (szerk.): *Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) előkészítése. IX. kötet*. Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1989, 53. o.

⁹ Marázné (1999): i. m. 361. o.

¹⁰ Karsai Krisztina: XXVI. Fejezet. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály: *Anyagi büntetőjog. Különös rész I. Iurisperitus*, Szeged, 2014, 272. o.

¹¹ Kis Norbert – Hollán Miklós: *A magyar büntetőjog tankönyve II. Különös rész*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 352. o.

¹² A b) pontot olyan objektív tényállási elemnek tekinti, amely szándék által átfogott kell hogy legyen. (Erről a tényállási elemről később részletesen szó lesz.)

¹³ Mezőlaki Erik: XXVI. Fejezet. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019, 612. o.

¹⁴ Földvári (1965): i. m. 123–124. o.; Földvári József: Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények. In: Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: *Magyar Büntetőjog Különös Rész*. Osiris, Budapest, 2007, 225–304., 260–261. o.

¹⁵ Földvári (1965): i. m. 123–124. o.; Földvári (2007): i. m. 260–261. o.

¹⁶ Földvári (2007): i. m. 262. o.

körülményeket nem tekinti eredménynek. Földvári általános részi tankönyv-ében a következmény kifejezést részben az eredmény szinonimájaként használja: „a magatartás következtében beálló változásokat közös elnevezéssel következményeknek nevezzük”.¹⁷

Mészáros Ádám e körben idézi Tokaji Gézát is, aki kimondja, hogy a hamis vád minősítő körülményeit nem tekinti objektív büntethetőségi feltételnek, azt azonban nem fogalmazza meg, hogy milyen tényállási elemnek tartja. Tokaji – egyébként Györgyi Kálmánnal egyetértve – a következőképpen fogalmaz: „már csak a normatív tényállási elemekre vonatkozó szándék dogmatikai kezelése alapján sem beszélhetünk a hamis vád körében objektív büntethetőségi feltételről. Ugyanakkor a példánk azt a gyanúkat támasztja alá, hogy a normatív tényállási elemeket átfogó szándéknak olykor *némi objektív színezete is lehet* azáltal, hogy az elkövető a cselekmény társadalomra veszélyességének a valódi fokában anélkül téved, hogy ez a javára lenne írható.”¹⁸ Véleménye szerint „a normatív ismérvek általában az objektív tényállási elemek sorsát osztják, a rájuk vonatkozó bűnösség azonban sajátosan alakul”.¹⁹ Ez azt jelenti, hogy a szándékossághoz megkívánt tudattartalom szempontjából elegendő a normatív tényállási elemek ténybeli alapjának, valamint az ezekből összetevődő életbeli jelenségek társadalmi jelentőségének ismerete.²⁰

A minősítő körülmények mint egyéb objektív tényállási elemek

Kóshalmi László és Csák Zsolt megfogalmazza, hogy a deliktumnak eredménye az *alapesetben* nincsen.²¹ A *contrario* ebből a megfogalmazásból arra következtethetünk, hogy a szerzőpáros álláspontja szerint a minősített esetek *materiális bűncselekmények*. Ugyanakkor a vizsgált minősítő körülmények vonatkozásában a szerzők megfogalmazzák, hogy azok csak szándékosan követhetők el.²² E két állítás némileg ellentmond egymásnak, hiszen ez utóbbi megállapításból dogmatikailag két következtetés is levonható: egyrészt a szerzők azt bizonyosan nem tekintik objektív büntethetőségi feltételnek, másrészt eredménynek sem, ugyanis ez utóbbi esetben a Btk. 9. §-a alapján elegendő lenne, ha arra az elkövető gondatlansága kiterjed. Vélelmezhető, hogy a szerzők a vizsgált tényállási elemeket egyéb objektív tényállási elemnek tekintik. Ez esetben ugyanakkor értelmét veszíti az a megfogalmazás, miszerint a bűncselekménynek eredménye az *alapesetben* nincsen.

¹⁷ Földvári József: *Magyar büntetőjog*. Osiris, Budapest, 2002, 103. o.

¹⁸ Tokaji: i. m. 143–144. o. Idézi Mészáros (2020): i. m. 88. o.

¹⁹ Tokaji: i. m. 168. o.

²⁰ Uo. 142–143. o.

²¹ Kóshalmi László – Csák Zsolt: XXVI. Fejezet – Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (főszerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. Opten, Budapest, 2016, 855. o.

²² Kóshalmi – Csák (2016): i. m. 855. o.

Mészáros Ádám a vizsgált minősített eseteket semmiképpen sem tekinti eredménynek.²³ Ez dogmatikailag azt a következtetést is magával vonja, hogy amennyiben egyéb objektív tényállási elemnek tekintjük azokat, úgy azok terhelt terhére írásához a szándékos tudattartalom és akarati-érzelmi viszonyulás szükséges. Álláspontjával egyetértek. A büntetőeljárás megindulása és a vádlott elítélése kapcsán a szerző két dolgot rögzít: „azok nem függetlenek az elkövető tudatától, másrészt, hogy bekövetkezésük az elkövető hatáskörén kívül áll”²⁴. Azért nem független az elkövető tudatától, mert – ahogyan Mészáros is kifejti – a hamis vád alapjául szolgáló valótlan tényállítás során a tettes bizonyos absztrakciós fokban előre látja azt, hogy a magatartásával okozati összefüggésben a büntetőeljárás megindulhat, illetve az alapján a megvádolt személyt akár el is ítélik. Sőt, nem ritkán éppen ez a tettes célja.²⁵

A minősítő körülmények mint objektív büntethetőségi feltételek

A hamis vád hatályos szabályozásával egyező 1978. évi IV. törvényt (a továbbiakban: régi Btk.) megelőzően a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvénynek (a továbbiakban: szocialista Btk.) a hamis vád súlyosabban minősülő eseteire vonatkozó szabályozása jelentősen más koncepciót követett,²⁶ mint a hatályos norma. A szocialista Btk. 172. § (2) bekezdése alapján súlyosabban volt büntetendő a tettes, ha a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozott, amelynek az elkövetőjét a törvény öt évet meghaladó szabadságvesztéssel fenyegette, és még súlyosabban, ha a hamis vád tárgyat képező bűncselekmény halálbüntetéssel is fenyegetett. Azaz a jogalkotó a hatályos szabályozástól (részben) eltérően nem a hamis vád alapján meginduló büntetőeljáráshoz, illetve annak létszakaszaihoz kötötte a súlyosabb minősítést, hanem a vád tárgyat képező bűncselekmény tárgyi súlyához.²⁷

A korabeli szabályozás felvázolása és azzal kapcsolatos szakirodalmi álláspontok ismertetése a hatályos szabályozás szempontjából annyiban releváns, hogy a Btk. nem kizárólag a büntetőeljárás egyes létszakaszaihoz köti a súlyo-

²³ Mészáros (2020): i. m. 89. o.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo. 90. o.

²⁶ A Csemegi-kódex (1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről) is a szocialista szabályozási móddal egyező elméleti koncepció szerint rendelte súlyosabban büntetni a hamis vád elkövetőjét, ezért érvelés szempontjából a kódex korabeli szakirodalmak érvelése e helyen validnak tekintendő.

²⁷ Figyelemreméltó Mészárosné Simon Nikolett kategorizálása, amelyben külön csoportba sorolja azon jogrendszereket, amelyek a hamis vád szankcionálását, illetve a súlyosabb jogkövetkezmények megállapítását attól teszik függővé, hogy a vád milyen tárgyi súlyú bűncselekményre vonatkozott (anyag szabályozás), valamint azokat, amelyekben a büntetendőség alapja a hamis vádolás mellett a törvényben meghatározott büntetőeljárás következmény megvalósulása (eljárás szabályozás). Mészárosné Simon Nikolett: A hamis vád büntetendősége Németországban és Ausztriában. *Iustum Aequum Salutare*, 2018/1., 300–301. o.

sabb minősítést, hanem a vád tárgyát képező bűncselekmény tárgyi súlya is minősítésbeli szerepet játszik, amennyiben az életfogytig tartó szabadsággal is büntetendő deliktum a hamis vád tárgya. Követve Mészárosné Simon Nikolett differenciálását, szépen kirajzolódik, hogy e tekintetben a hatályos magyar szabályozás ún. vegyes rendszert követ.²⁸

Földvári József 1965-ben megjelent monográfiájában a szocialista Btk. ismertetett rendelkezésével kapcsolatban felteszi a kérdést, hogy mit kell a tettes tudatának átfognia a minősítő körülmény megvalósulásához. Elemzése alapján a szerző azokról kifejezetten kimondja, hogy nem eredmények, hanem objektív büntethetőségi feltételek. Azaz „ha az elkövető tisztában van azokkal a körülményekkel, amelyeket a szándékos elkövetéshez megkívántunk, akkor a büntetése csak attól függ, hogy a törvényhozó milyen súlyos büntetést helyez kilátásba a vádolásban szereplő büntett elkövetőjével szemben”.²⁹ Földvári érvelése alapján a hatályos tényállásban szereplő, életfogytig tartó szabadsággal büntetendőség is objektív büntethetőségi feltétel.

Ahogy már a bevezetőben megfogalmaztam, Marázné a jelen hatályos rendelkezés valamennyi minősítő körülménye tekintetében egyöntetűen azok objektív büntethetőségi feltétel mivolta mellett foglal állást.³⁰ Földvári fenti érvelését is alapul véve, egyetértve Marázné revidált álláspontjával, e minősítő körülményeket én is objektív büntethetőségi feltételnek tekintem. A következő részben az egyes tényállási elemekre kiterjedő tettesi tudattartalom vizsgálatával érvelek amellett, hogy a hatályos szabályozás szerinti minősítő körülmények a szubjektív viszonyulás követelményét nélkülöző tényállási elemek.

A hamis vád releváns tényállási elemeire kiterjedő tettesi tudattartalom

Objektív tényállási elemekkel szemben támasztott dogmatikai követelmény, hogy azok megvalósulása csak akkor tényállásszerű, ha azokat a tettes tudata átfogja, valamint a releváns bűnösségi alakzathoz szükséges akarati-érzelmi viszonyulás is fennáll. A minősítő körülmények dogmatikai karakterük szerint az alapesetre épülnek, azaz az alapesethez képest tartalmaznak olyan többlet-tényállási elemet, amely a súlyosabb minősítést megalapozza. Ezért e cím alatt a tulajdonképpeni hamis vád [Btk. 268. § (1) bek. a) pont] alapeseti tényállásának olyan elemével foglalkozom, amelynek objektív jelentése, valamint szubjektív megvalósulásának követelménye nagyban befolyásolja a minősített esetek vonatkozásában fennálló tettesi tudattartalom értelmezését. Ezt követően foglalkozom állást a minősítő körülményekkel kapcsolatos tettesi tudattartalom tekintetében.

²⁸ Mészárosné (2018): i. m. 301. o.

²⁹ Földvári (1965): i. m. 152. o.

³⁰ Marázné (2009): i. m. 224. o.

Az előrelátás követelménye a hamis vád alapeseténél

A tulajdonképpeni hamis vád elkövetési magatartása a *vádolás*. Az uralkodó hazai szakirodalmi álláspontok szerint a vádolás a „büntetőeljárás megindítására alkalmas tény állítása”³¹. Maga az elkövetési magatartás implicit korlátként magában hordozza tehát azt a kritériumot, hogy az alkalmas a megvádolt személy elleni eljárás megindítására.³² Egyetértenek tehát a szerzők abban, hogy a tettesi tudatnak az alapeset megvalósulásához át kell fognia magatartásának azon *potenciális következményét*, hogy a megvádolt ellen eljárást indíthatnak.³³ Nagy Zoltán a tudati oldal elemzését mellőzve az elkövetési magatartáshoz fűződő akarati-érzelmi viszonyulással kapcsolatban fogalmazza meg, hogy a hamis vád tipikusan egyenes szándékkal követhető el, hiszen „az elkövető azért vádol valamely személyt bűncselekmény elkövetésével hamisan, mert ennek a személynek a büntetőjogi felelősségre vonását, egyben meghurcolását, lejáratását kívánja”.³⁴ Ugyan a bűncselekmény nem célzatos, mégis e megfogalmazás is szemlélteti az elkövető ontológiai értelemben vett tipikus célját,³⁵ ami normatív értékelést is nyer.

A hamis vád (alapeseti) absztrakt veszélyeztető bűncselekmény. Az absztrakt veszélyeztető deliktumok törvényi tényállása nem tartalmaz eredményt, a véendő jogi tárgy veszélyeztetése a kriminalizáció indoka anélkül, hogy a jogalkotó bármilyen eredmény bekövetkezését megkövetelné a bűncselekmény megvalósulásához. Számos olyan absztrakt veszélyeztető tényállás található a Btk.-ban, amely az „alkalmasság” kritérium kifejezésével deklarálja azt a jellemvonást, hogy a jogi tárgy sérelmének potenciális lehetősége fennáll, illetve fenn kell hogy álljon a tényállásszerűséghez.

A hamis vád nem ilyen deliktum, azonban a tényállás absztrakt veszélyeztető jellegét jól szemléltetik a fent idézett szakirodalmi álláspontok, amelyek a vádolás elkövetési magatartást akképpen értelmezik, hogy a vádlónak előre kell látnia annak lehetőségét, hogy cselekménye alapján a megvádolt ellen büntetőeljá-

³¹ Belovics Ervin: XXVI. Fejezet. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész*. Hetedik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2019, 426. o.; Földvári (2007): i. m. 258. o.; Kóshalmi – Csák (2016): i. m. 853. o.; Marázné (1999): i. m. 359. o.; Mezőlaki (2019): i. m. 610. o.; Nagy Zoltán: XXVI. Fejezet. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Tóth Mihály – Nagy Zoltán (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész*. Osiris, Budapest, 2014, 269. o.; Váradi Erika: XXVI. Fejezet. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Görgényi Ilona et. al: *Magyar Büntetőjog. Különös rész*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020, 427. o.; vö. Földvári (1965): i. m. 76–80. o.

³² Angyal (1940): i. m. 259. o.; Belovics Ervin: A hamis vád elkövetési magatartásainak sajátosságai. *Iustum Aequum Salutare*, 2011/4., 27. o.; Földvári (1965): i. m. 108. o.; Kis – Hollán (2008): i. m. 343. o.; Kóshalmi – Csák (2016): i. m. 852. o.

³³ Marázné (1999): i. m. 359. o.

³⁴ Nagy (2014): i. m. 271. o.; vö.: Mezőlaki (2019): i. m. 612. o.

³⁵ Vö. Bejczy Alexa: Gondolatok a tulajdonképpeni hamis vádról. *Ügyészek Lapja*, 2014/6., 9–10. o.

rás indulhat.³⁶ Ha ugyanis az állítás látszólag nem hitelt érdemlő, ezáltal objektíve alkalmatlan a büntetőeljárás kiváltására, úgy az hamis vádként aligha minősülhet.³⁷ Kérdésként merülhet fel, hogy e következmény előrelátása a tettesi tudat mely tartalmi elemeként definiálható. Ténytudatról vagy a társadalomra veszélyesség tudatáról van szó?

Földvári a hamis vád szubjektív oldalának vizsgálata során a korabeli szocialista büntetőjogi felfogásnak megfelelően a társadalomra veszélyesség tudatát hangsúlyozza. E tekintetben megfogalmazza, hogy „mivel a társadalomra veszélyesség mozzanata a jogi tárgy, a társadalom szempontjából értékesnek tartott és emiatt büntetőjogi védelemben részesített életviszonyok függvénye: a hamis vád szándékos megvalósításához *alaptalan eljárás indításának és lefolytatásának a kívánata vagy az ebbe való belenyugvási szükségesség*”³⁸. Egyetértek ezzel az állásponttal a tekintetben, hogy a hamis ténnyel történő vádolás voltaképpen az a magatartás, amely a cselekmény társadalomra veszélyességét közvetíti azáltal, hogy alkalmas arra, hogy annak alapján büntetőeljárás induljon.

Bejczy Alexa 2014-es tanulmányában felteszi azt a kérdést, hogy van-e egyáltalán alapesete a hamis vádnak. Megjegyzendő, hogy e kérdésfeltevés dogmatikailag téves, hiszen minden deliktumnak van alapesete. Érdemes azonban rekonstruálni a szerző kérdésfeltevésének rációját, hiszen az átvezet az alapesetre kiterjedő tettesi tudattartalom kérdésétől a minősített esetek szubjektív oldalával kapcsolatban adódó problémákra. A szerző abból indul ki, hogy a hamis vádolás során valamennyi elkövetőnek az a szándéka, hogy az általa megvádolt személyt büntetendő magatartás miatt vonják felelősségre. Ebből kifolyólag vizsgálja, hogy „létezik-e egyáltalán a hamis vádnak alapesete, vagy minden hamis vád valójában az elítélést eredményező hamis vád büntetetének kísérlete, ugyanis a passzív alany elítélésére az elkövetőnek legalább az eshetőleges szándéka ki kell, hogy terjedjen”³⁹. Habár nem értek egyet azzal, hogy a szerző az alapesetet a minősített eset kísérletének tekinti, ugyanakkor az igaz, hogy a hamis vád létszakaszainak potenciális megvalósulása az *alkalmas* elkövetési magatartás kifejtésével útjára indul, így amennyiben a magatartás kifejtésének ellenére nem indul eljárás, a cselekményfolyamat a tipikusan szándékolt létszakasz előtt megreked.

A szubjektív oldalra visszatérve, ennek megfelelően a büntetőeljárás megindulására való alkalmasságban történő *tévedés* az alapesetért való felelősséget

³⁶ Az absztrakt veszélyeztető deliktumok vonatkozásában a magatartás következményeinek előrelátása mint bűnösségi követelmény értelmezéséhez lásd részletesen Molnár Erzsébet: A szándékosság és a gondatlanság normatív fogalmának értelmezési problémái az immateriális bűncselekmények körében. *Forum Acta Juridica et Politica*, 2018/1., 163–176. o.

³⁷ Belovics (2011): i. m. 32. o.; Filó Mihály – Nemes András: XXVI. Fejezet. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények. In: Filó Mihály – Nemes András (szerk.): *Büntetőjog különös rész*. ELTE Eötvös, Budapest, 2018, 131. o; vö.: Belovics (2019): i. m. 427. o.; Bejczy (2014): i. m. 7. o.

³⁸ Földvári (1965): i. m. 102. o.

³⁹ Bejczy (2014): i. m. 9–10. o.

eliminálja. Ha ugyanis a tettes tudata nem fogja át azt a tényt, hogy hamis vádja alapján a büntetőeljárás megindulhat, akkor az *alapesetért sem lesz büntethető*. Axiomatikus tétel, hogy minősített eset nem valósulhat meg alapeset nélkül, de a hamis vád tényállása tekintetében az az érdekes helyzet adódik, hogy az alapeset sem valósulhat meg anélkül, hogy a tettesi tudat legalább a legenyhébb, minősítő körülményként megfogalmazott potenciális következményt át ne fogja.

A minősítő körülmények mint felelősséget korlátozó objektív büntetethezőégi feltételek

Ahogy láthattuk, a szakirodalmak többsége vagy egyáltalán nem foglal állást a tekintetben, hogy a minősítő körülmények milyen tényállási elemek, avagy azt eredménynek, egyéb objektív tényállási elemnek, vagy objektív büntetethezőégi feltételnek tekintik. Az objektív oldalon történő dogmatikai besorolás alapvetően determinálja az adott tényállási elemhez való szubjektív viszonyulást, így e kérdés aligha kezelhető nagyvonalúan. A minősítő körülmények dogmatikai karakterét tekintve az első biztos pont, amely megfogalmazható, hogy normatív tényállási elemekről van szó. A normatív tényállási elem mivolt nem determináns megállapítás a tényállási elem előrelátásának követelményével kapcsolatban, ugyanakkor ennek a jellemvonásnak az értelmezése részben választ ad arra, hogy miért vannak eltérő álláspontok a minősítő körülmények tényállástani besorolása tekintetében.

A vizsgált minősítő körülményt képező tényállási elemekkel kapcsolatban Mészáros Ádám megfogalmazza, hogy „[az] ezek miatti büntetőjogi felelősség feltétele a körülményekről, vagy a körülmények bekövetkezésének lehetőségéről való tudomás. A bűnösségi alakzatok ezekben az esetekben voltaképpen nem értelmezhetők, viszont e »tudati minimum« miatt nem lehet szó a bűnösségen alapuló felelősség elvének áttöréséről”⁴⁰. A szerző tehát definiál bűnösségi követelményt a vizsgált tényállási elemek vonatkozásában, így nem látja sérülni a bűnösségen alapuló felelősség elvét. Egyetértek vele a tekintetben, hogy az alapelv nem sérül, azonban e megállapításnak más indokát látom. Álláspontom szerint a minősítő körülmények ún. *büntetőjogi felelősséget szűkítő objektív büntetethezőégi feltételek*. Úgy vélem, az a tény, hogy a fentebb kifejtettek alapján az eljárás megindulására, illetve a terhelt (potenciális) elítélésére az alapeseti tényállásért fennálló felelősség megállapításához feltételként megkívánjuk az ezen körülményekre kiterjedő tettesi tudattartalmat, azt eredményezi, hogy a minősítő körülmények vonatkozásában az alapeseti absztrakt előrelátást adottnak kell tekinteni, e helyen már sem vizsgálni, sem értékelni nem kell.

A büntetőjogi felelősséget szűkítő objektív büntetethezőégi feltétel a törvényi tényállás tárgyi oldalán megjelenő olyan *conditio*, amely azért nem sérti a bűnösségen alapuló felelősség elvét, mert az olyan tényálláshoz (esetünkben alapesethez) járul, amely önmagában is büntetőjogi szankcionálást érdemlő

⁴⁰ Mészáros (2020): i. m. 90. o.

szociáletikai jogtalanság.⁴¹ A hamis vád tárgyat képező tényállításnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy meginduljon a büntetőeljárás. A minősítő körülményekben ebben az implicit alkalmasságban megnyilvánuló absztrakt veszély, maga a tényállás kodifikációs indoka manifesztálódik. A tettes magatartásával megindít egy olyan okfolyamatot, amely – minden további beavatkozása nélkül – akár a sértett elítéléséhez vezethet. Éspedig minél távolabb kerülünk objektív oldalon az elkövetési magatartástól, annál távolabb leszünk a minősítő körülményként kodifikált eseményektől is a szubjektív oldalon.

Igaz, ahhoz, hogy a hamis vád a büntetőeljárás alapjául szolgáljon, elegendő már az is, hogy a tényállítás ellenőrzése érdekében a hatóság további intézkedéseket foganatosítson,⁴² ugyanakkor az ezt potenciálisan követő eljárási aktusok, illetve az elítélés, a büntetés kiszabása számos alanyi és tárgyi tényező függvénye. A tettes aligha láthatja előre, hogy a hamis vád alapján valóban elítélik-e a sértettet.⁴³ Azt azonban előre láthatja, hogy a vádja erre alkalmas-e, amely az alapeseti büntetendőség körében értékelendő szubjektív elem. A hamis vád elítélésre való alkalmassága, valamint a sértett tényleges elítélése nem azonos azonban sem tárgyi, sem alanyi oldalon. Utóbbi esetben ugyanis olyan előrelátást követelnénk meg, amelyet ontológiailag szinte lehetetlen, vagy csak egész szűk körben lehet elképzelni.

A konstrukció hasonlóságot mutat az öngyilkosságban közreműködés tényállásában (Btk. 162. §) található objektív büntethetőségi feltétellel, miszerint a sértett öngyilkosságra történő rábírása miatt a tettes csak akkor büntethető, ha a sértett az öngyilkosságot megkísérli vagy elköveti. Éppen úgy, ahogyan a hamis vád esetén is, az elkövető többségében azt az ontológiai célt tartja szem előtt a magatartás kifejtése során, hogy a sértett meghaljon, illetve büntetőeljárás induljon ellene.⁴⁴ Mégis, a felelősségalapítás/felelősségfokozás csak akkor realizálódik, ha az elkövetőtől immáron független események sorozata alapján a büntethetőségi feltétel megvalósul. Amíg az öngyilkosságban közreműködés esetén e feltétel a sértett döntésétől, cselekvésétől, illetve egyéb objektív körülményeitől függ, addig a hamis vád esetén a büntethetőségi feltétel megvalósulása a bűnüldöző hatóságok aktivitásán, a nyomozás során megszerzett bizonyítékok értékelésén, az *in dubio pro reo* elv érvényesítésén, az eljáró bíróság döntésén stb. múlik. De semmi esetre sem a hamis tényt állító tettesen. Sem dogmatikailag, sem pedig ontológiailag nem elvárható, hogy e körülményeket a tettes tudata bármilyen absztrakciós fokban átfogja.⁴⁵

⁴¹ Molnár (2020): i. m. 237. o.

⁴² Belovics (2019): i. m. 432. o.; Váradi (2020): i. m. 427. o.

⁴³ Angyal (1940): i. m. 257–258. o.; László (1989): i. m. 13. o.

⁴⁴ Vö. Földvári (1965): i. m. 150. o.

⁴⁵ A tudat ezen minősített esetekre történő mesterkéltn kiterjesztése helyett indokolt lehet inkább amellet állást foglalni, hogy az okfolyamatot megindító magatartás okán a tettesnek objektíve beszámítható minden olyan, törvényi feltételként megjelölt következmény, amely a magatartása hiányában nem következett volna be.

Az objektív büntethetőségi feltétel szűkíti a terhelt büntetőjogi felelősségét, ezért nem sérül a bűnösségen alapuló felelősség elve. A felelősségszűkítő mivolt abban nyilvánul meg, hogy szubjektív oldalon ontológiai szempontból tipikusan ugyanazon körülmények és következmények előrelátása jelenik meg a tettes tudatában, a súlyosabb szankciókért mégis csak akkor felel, ha azok objektíve is realizálódnak. Az, hogy a következmények bizonyos absztrakciós fokban történő előrelátását megköveteljük, nem áll ellentmondásban azzal, miszerint a minősítő körülmények objektív büntethetőségi feltételek. A kérdés ugyanis nem az, hogy a tettes előre látta-e a minősítő körülményt képező tényállási elem bekövetkezését, hanem az, hogy az előrelátást megköveteljük-e a minősítő körülményért való felelősség megállapításához. Erre a válasz: nem. Hiszen a következmények potenciális realizálódásának előrelátását az alapeset megvalósulása vonatkozásában követeljük meg: ahogyan fentebb megfogalmaztam, amennyiben az alkalmasság kritériumának tudata hiányzik, úgy nem áll fenn a felelősség az alapesetért, ezáltal a minősítő körülményért sem vonható felelősségre az elkövető. A felelősség szűkítése tehát az alapeset-höz képest abban áll, hogy az igazságszolgáltatási rendszer potenciális sérelme jóval enyhébb szankciót von maga után abban az esetben, ha a tettes tudatán túlmutató következmény nem valósul meg.

Összegzés

A hamis vád olyan absztrakt veszélyeztető deliktum, amely minősítő körülményei objektív büntethetőségi feltételek. A tényállás absztrakt veszélyeztető jellegét formálisan a tényállásszerű eredmény hiánya adja, materiális értelemben pedig a hamis vádolás elkövetési magatartása által közvetített azon veszély, hogy a tettes általi valótlán tényállítás alkalmas arra, hogy az alapján a sértett ellen büntetőeljárás induljon, illetve arra, hogy a sértettet elítéljék. A tényállás felépítése az elkövető hamis vádja alapján potenciálisan megvalósuló büntetőeljárás létszakaszoknak megfelelően minősül súlyosabban. Abban az esetben, ha a tettes tudata nem fogja át magatartása kifejtésekor azt a körülményt, hogy vádja alkalmas arra, hogy az alapján eljárás induljon, úgy nem valósul meg az alapeset. Tekintettel arra, hogy az eljárási szakaszok potenciális megvalósulására kiterjedő tettesi tudattartalom az alapesetért való büntethetőség szubjektív feltétele, úgy abban az esetben, ha valamely minősítő körülmény megvalósul, a minősített esetért való felelősség fennállásához nem dogmatikai kritérium a tettesi tudattartalom vizsgálata.